

Schrijffpatronen zijn veelzeggend!

Schrijven met de hand is méér dan een spoor op papier achterlaten. Sterker nog, als persoon kom je erin tot uiting! Schrijffpatronen kunnen door de hele basisschool heen, veel doelen dienen. Ze geven leerlingen plezier, kunnen meer zeggen over schrijffrijpheid, komen aan kunstzinnige vorming tegemoet, maar helpen ook bij temposchrijven. Bovenal krijg je, door de schrijffpatronen, als leerkracht meer zicht op en inzicht in de grondhouding van je leerlingen. Het patroonschrijven is daarom zowel interessant voor je leerlingen als leerzaam voor jezelf als leerkracht.

Aartje Schoemaker en Dick Schermer van het Platform Handschriftontwikkeling staan voor deze bijdrage. (website: www.handschriftontwikkeling.nl en email: www.platformhso@home.nl)

Wat we weten

In het Praxisbulletin (1) schreef Harmen Hettinga een boeiende bijdrage: Schrijven is meer dan alleen bewegen.

Hij maakt een interessant onderscheid tussen *schrijfbewegingen* en *schrijffpatronen*. Bij de schrijfbewegingen kun je denken aan experimenterend bezig zijn met de ene hand, de andere hand, of met beide handen tegelijk. Schrijffpatronen gaan echter verder. Ze vormen de schakel tussen de vrije schrijfbewegingen enerzijds en het eigenlijke schrijven anderzijds; ze maken gebruik van streep, guirlande, arcade.

Hamerling/Scholten geven als omschrijving: Schrijffpatronen zijn verbonden halen, óf gebogen, óf recht, die leiden tot een regellange trajectherhaling.

Het Instituut Haenen-van der Hout/Stichting Schrijfpedagogische Hulp spreekt bij voorkeur van 'schrijfbewegen', noemt ze liever bewegingsrijen of -reeksen. Mw. Haenen (2) raadde aan om ritmische bewegingsoefeningen (op de melodie van een kinderliedje) vooraf te laten gaan aan de schrijffpatronen.

Hoe men ook over het nut van schrijffpatronen oordeelt, ze bevorderen de oog-handcoördinatie, ruimtelijke oriëntatie, en materiaalkennis. Muziek tijdens het patroonschrijven kan bovendien het ritmisch bewegen versterken.

Er zijn echter heel wat meer voordelen te vermelden. Zo somt Aartje Schoemaker (3) er in haar bijdrage twintig op en geeft aansluitend zeven pagina's met voorbeelden.

Het gaat ons hier echter om de *personale betekenis* achter wezenlijke schrijfbewegingen.

Wat we te weten kunnen komen

Kindergrafologe Maria Hepner (4) heeft ons een 'schrijftest' nagelaten, die uit slechts 3 reeksen bestaat – hoek, guirlande, arcade. Zij leidde deze vormen af uit de 'bindingsvormen' van de Duitse filosoof en grafoloog Ludwig Klages. Het doel van deze test is het vroegtijdig herkennen van kinderlijke reactievormen en psychische storingen.

Op grond van haar werken met kinderen kwam zij tot een ervaring, die velen zullen beamen: "Meestal geven meisjes de voorkeur aan rondingen en jongens aan strakke halen. Kinderen zijn in dit opzicht echter nog niet vastgelegd, en het komt niet zelden voor, dat zij van schriftsoort wisselen, wanneer aangrijpende belevenissen de grondhouding van het kind veranderen."

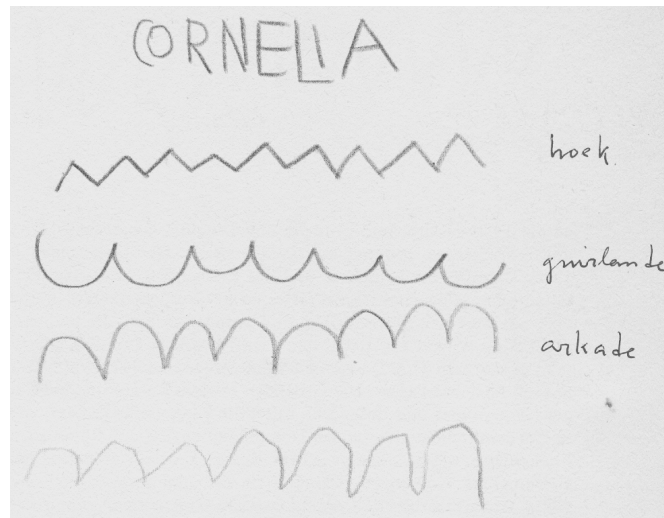
Hepner heeft de reeksen gedetailleerd uitgewerkt. Het kind blijkt in de test met zijn drie basisschrijfformen zijn voorkeur te tonen. Mw. Haenen (5) licht deze vormen als volgt toe:

- beweging verandert abrupt van richting (hoek) staat voor stroef, hoekig gedrag (Hepner: vaderlijke principe)
- beweging draait naar ander toe (guirlande), staat voor openstellen, luisteren, ontspanning (Hepner: moederlijke principe)
- beweging draait naar jezelf toe (arcade), staat voor beschermen, afsluiten, spanning (Hepner: eigen wereld)

Zij is ervan overtuigd, dat elke vorm een eigen betekenis heeft, die iets zegt over de persoon van de schrijver.

Tot op zekere hoogte getuigt de schrijfform van resp. instelling naar de ander (guirlande), zich beschermen (arcade), of stroef (hoek). Kortom, met deze eenvoudige schrijftest kunnen we over de

basishouding van al onze schoolkinderen heel wat aan de weet komen – hun denken, voelen, willen, hun ontwikkeling.

Cornelia – 5 jaar en 8 maanden (70% van ware grootte)

Haar hoekreeks is homogeen en correct, met keurige punten boven- en onderaan, die echter door de brede hoeken afgevlakt en ‘mild’ ogen.

Haar guirlandereeks is mooi rond en netjes onder de hoekreeks gezet.

Haar arcadereeks heeft mooie, gelijkmatige rondingen.

De vierde reeks is haar voorkeursreeks! (let op druk, grootte, helling en rondingen!)

Cornelia is een zachtaardig, heel volgzzaam meisje.

Hoe komen we meer aan de weet?

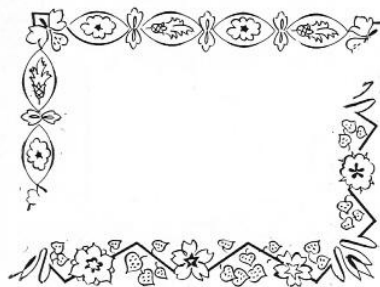
De schrijftest van Maria Hepner kan ons dus (veel) meer inzicht geven in wie de kinderen, onze leerlingen, zijn. En dit geldt niet alleen voor jonge kinderen, maar voor elke leeftijd, ook volwassenen!

Geef een blanco half A4-blad en laat met potlood werken. Zo kan het kind op zijn/haar ‘eigen’ grootte schrijven.

Mw. Haenen (4) raadt aan te beginnen met een vorm, bijvoorbeeld guirlande, twee- of driemaal te verbinden. De kinderen stimuleren elkaar al gauw er meer aan elkaar te schrijven. Vraag daarom niet meteen een regellange patroonreeks! (Al geeft zo’n regel natuurlijk wel meer informatie prijs over regel- en drukverloop, grootte, constantie, concentratie e.d.).

Om de ‘schrijffrijtheid’ bij oudste kleuters te bepalen geeft Mw. Haenen 6 voorbeelden; eerst doet de leerkracht een patroon voor, zodat de kinderen het zien ontstaan, om het daarna zelf te doen. Bij oudere kinderen kan worden volstaan met een afbeelding op het (digi)bord.

Uit de jenaplanhistorie is het gebruik van patronen bekend als *randversiering*. Al in de 20-er jaren van de vorige eeuw maakte de onderbouwgroep van Hans Wolff prachtige omlijstingen bij vrije teksten en werkstukken.

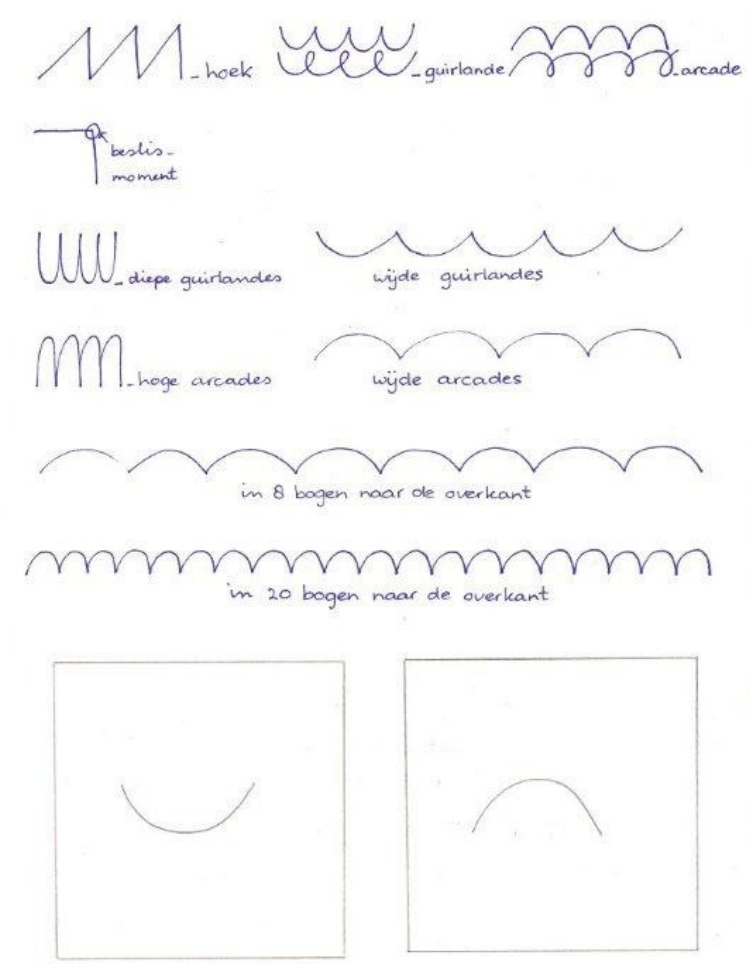
Van het internet geplukt

Naast kunstzinnige vorming komen de patronen ook goed van pas bij het *temposchrijven*. Een goede tip heeft Van Eisdén (6) voor ons:

Elk patroongroepje vijfmaal. Gebruik eventueel een muziekje ter ondersteuning van het schrijftempo! (schrijven is ritmisch bewegen).

Hoe komen we nog meer aan de weet?

Het zal duidelijk zijn. Elke toepassing van de schrijfpatronen geeft ons meer inzicht in wat de grondhouding van deze jongen of dit meisje is. Of het nu om schrijffrijpheid, kunstzinnige vorming, temposchrijven, of nog andere activiteiten gaat. Veel plezier en vooral inzicht gewenst!

Verdere toelichting op de hoek, guirlande en arcade

Hoek: Kenmerkend is de abrupte verandering van richting. Stel dat twee leerlingen samen wandelen en de ene slaat plots af. Is deze richtingverandering tevoren afgesproken, dan blijft de wandeling leuk. Positief is het kunnen en durven maken van een keuze. Negatief is dat de ander – zonder vooroverleg – in verwarring wordt achtergelaten. Erachteraan gaan of zelf rechtdoor lopen?

Guirlande: Het kenmerkende van de guirlande is de opening aan de bovenkant. Een gezond kind huppelt met regelmatig passende sprongen naar de overkant, c.q. het einde van de schrijfpatronenrij. Bij een diepe guirlande kan er van bovenaf wel wat in, maar is het moeilijk om het weer op te diepen. En in de vergelijking met water: als dat onbeweeglijk onderin blijft liggen, wordt de kwaliteit er niet beter op. Bij wijde guirlandes kan er veel in, maar met hetzelfde voorbeeld, spat het er net zo snel weer uit.

Arcade: De arcadeboog kennen we al eeuwen en wordt vaak bij het bouwen van bruggen gebruikt. Een goed gevormde boog heeft spankracht. Als we een groep een arcadenrij laten maken, zien we dat elke rij verschillend is gemaakt. Het ene kind is al met 8 bogen aan de overkant, terwijl het andere nog ingespannen boogje aan boogje zit te maken. Beide manieren hebben zo hun voor- en nadeel. Bij de 8 bogen is het voordeel de snelheid en het nadeel, dat er onderweg minder opgemerkt wordt. Bij de 20 bogen zien we, dat er veel werk verzet wordt, met als nadeel later klaar zijn.

Het veelzeggende van elke rij wordt meebepaald door regelmaat, schrijfdruk en ontwikkelingsniveau.

Om aan de weet te komen wat de leerling zelf met de schaal en/of boog wil zeggen, kan de volgende oefening gebruikt worden. Geef de leerling een blanco vierkant, waarvan het formaat aan de schrijfrijsheid wordt aangepast. Zet een boog of schaal in het vierkant en vraag of de leerling er een tekening van wil maken. Zoals bij droomuitleg de dromer zelf de beste uitleg kan geven, geeft hier de leerling aan welke betekenis hij of zij aan schaal of boog geeft. Wordt dit met een hele groep gedaan, dan zullen de vele variaties je verbazen! Zo kan de schaal gevuld worden met fruit, kan er een vissenkomp of boot van gemaakt worden of gevuld worden met zwarte draakjes. Ook een glimlachende mond is een van de opties. Van de boog kan bijvoorbeeld een paraplu (bescherming), viaduct (eronder veilig, erop verbinding), een neerhangende mond in een gezicht etcetera gemaakt worden.

Verder lezen en meer willen weten?

- (1) Schrijven is meer dan bewegen, H. Hettinga, in: Praxisbulletin, dec. 2011
- (2) Kriebels, krabbels en hanepoten, C.G. Haenen-van der Hout, 1976, p. 25, 51-65
- (3) Schrijfpatronen voor de hele school, A. Schoemaker, zie: www.handschriftontwikkeling.nl; ontleend aan "Uitgesproken Schrift", D. Schermer & A.C.M. Schoemaker-Ytsma, deel 3, 2003
- (4) Schlüssel zur Kinderschrift, Hepner-Schreibtest, M. Hepner, 1978
- (5) Handschrift als signaal, C. G. Haenen-van der Hout, 1983, p. 81, 82
- (6) Temposchrijven in de bovenbouw, W. van Eisdén, zie: http://www.vaneisdén.nl/Temposchrijven_in_de_bovenbouw.doc (t.a.p. 6)

- Grondbetekenis van de kenmerken, M. Hepner, in: Over kinderhandschrift, schrijfoefening en schrijfonderwijs gesproken, bundel 30, D. Schermer, 2012
- Wie meer wil weten over de Hepner-Schrijftest wordt uitgenodigd contact op te nemen met Stichting Haenen-van der Hout/Instituut Schrijfpedagogische Hulp, website: www.schrijfpedagogischhulp.nl, e-mail: greetje.arends@gmail.com
- Type op Google het woord 'schrijfpatronen' in, en er zijn veel werkbladen om te downloaden en uit te printen.

DS/AS/07.04.12